

HØJESTERETS KENDELSE

afsagt onsdag den 22. april 2020

Sag 4/2020

Anklagemyndigheden

mod

T

(advokat Henrik Hougaard, beskikket)

I tidligere instanser er afsagt kendelse af Retten i Aarhus den 4. oktober 2019 (S-7578/2019) og af Vestre Landsrets 13. afdeling den 18. oktober 2019 (S-2083-19).

I påkendelsen har deltaget tre dommere: Jens Peter Christensen, Jan Schans Christensen og Lars Apostoli.

Påstande

Advokat Henrik Hougaard har gentaget sin påstand om, at anmodningerne om tilladelse til fortsat at foretage observation ved hjælp af tekniske hjælpemidler (video) af personer på to adresser i Aarhus tilhørende T, jf. retsplejelovens § 791 a, stk. 3, og ved hjælp af apparater at aflytte samtaler eller udtalelser i og ved tre køretøjer, der benyttes af T, og på og ved de samme to adresser i Aarhus, jf. retsplejelovens § 780, stk. 1, nr. 2, ikke tages til følge.

Anklagemyndigheden har påstået stadfæstelse.

Sagsfremstilling

Sagen udspringer af en efterforskning foretaget af Østjyllands Politi vedrørende en række kvalificerede indbrudstyverier fra centrallagre, der efter politiets opfattelse har ensartet modus (taggennembrydning) og kostervalg (cigaretter eller elektronik).

Indbruddene er efter det oplyste begået i perioden mellem den 31. maj 2019 og den 25. august 2019 i den centrale del af Jylland. De opgjorte udbytter ved indbruddene er, på nær i ét tilfælde, imellem 277.000 kr. og 2,6 mio. kr.

Ved Retten i Aarhus' kendelse af 6. september 2019 fik politiet tilladelse til at foretage en række indgreb under efterforskningen vedrørende tre mistænkte personer, herunder at foretage observation ved hjælp af tekniske hjælpemidler (video) af personer på to adresser i Aarhus tilhørende T, jf. retsplejelovens § 791 a, stk. 3, og ved hjælp af apparater at aflytte samtaler eller udtalelser i og ved tre køretøjer, der benyttes af T, og på og ved de samme to adresser i Aarhus, jf. retsplejelovens § 780, stk. 1, nr. 2. I kendelsen, der ikke blev kæret, anførte byretten bl.a.:

”Der er mistanke om, at de mistænkte har begået mindst 7 indbrud. Udbyttet fra de 6 indbrud udgør ca. 5,4 mio. kr. Hertil kommer udbyttet fra det sidste indbrud, som på nuværende tidspunkt ikke er opgjort. Efter indbruddenes antal og professionelle karakter og henset til det meget store udbytte af indbruddene er der tale om mistanke om forbrydelser, som har medført eller kan medføre fare for betydelige samfundsværdier.”

Ved Retten i Aarhus' kendelse af 4. oktober 2019 fik politiet tilladelse til fortsat at foretage indgrebene i det ønskede omfang. Byretten anførte i kendelsen bl.a.:

”Mistankegrundlaget for de iværksatte indgreb som anført i rettens kendelse af 6. september 2019 er ikke svækket alene ved den siden indgrebenes iværksættelse forløbne tid. Herefter og idet der i øvrigt henvises til begrundelsen i rettens kendelse af 6. september 2019, forlænges indgrebene som nedenfor bestemt.”

Advokat Henrik Hougaard kærede kendelsen til Vestre Landsret for så vidt angår tilladelsen til de to ovennævnte indgreb (rumaflytning og observation, jf. retsplejelovens § 780, stk. 1, nr. 2, og § 791 a, stk. 3). Den 18. oktober 2019 stadfæstede landsretten byrettens kendelse. I landsrettens begrundelse hedder det:

”Af de grunde, der er anført i byrettens kendelse af 6. september 2019, tiltræder landsretten, at der er mistanke om en forbrydelse, som har medført eller kan medføre fare for betydelige samfundsværdier, jf. retsplejelovens § 781, stk. 5, og § 791 a, stk. 3, nr. 4. Herefter, og da de øvrige betingelser for at foretage de pågældende indgreb tillige er opfyldt, stadfæster landsretten byrettens kendelse.”

Primo december 2019 sigtede politiet efter det oplyste flere mistænkte i sagen, og de pågældende blev i den forbindelse varetægtsfængslet.

Retsgrundlag

Indgreb i meddelelseshemmeligheden

I retsplejelovens § 780 og § 781 om indgreb i meddelelseshemmeligheden hedder det bl.a.:

”§ 780. Politiet kan efter reglerne i dette kapitel foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden ved at

...

- 2) aflytte andre samtaler eller udtalelser ved hjælp af et apparat (anden aflytning),

...

§ 781. Indgreb i meddelelseshemmeligheden må kun foretages, såfremt

- 1) der er bestemte grunde til at antage, at der på den pågældende måde gives meddelelser eller foretages forsendelser til eller fra en mistænkt,
- 2) indgrebet må antages at være af afgørende betydning for efterforskningen og
- 3) efterforskningen angår en lovovertrædelse, som efter loven kan straffes med fængsel i 6 år eller derover, en forsætlig overtrædelse af straffelovens kapitler 12 eller 13 eller en overtrædelse af straffelovens §§ 124, stk. 2, 125, 127, stk. 1, 233, stk. 1, 235, 266, 281 eller en overtrædelse af udlændingelovens § 59, stk. 8, nr. 1-5.

...

Stk. 5. Aflytning efter § 780, stk. 1, nr. 2, ... kan kun foretages, når mistanken vedrører en forbrydelse, som har medført eller som kan medføre fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier...”

Bestemmelserne blev indsat i retsplejeloven ved lov nr. 227 af 6. juni 1985 om ændring af retsplejeloven. Lovforslaget (lovforslag nr. L 164 af 1. februar 1985) omfattede ikke en bestemmelse svarende til retsplejelovens § 781, stk. 5, med et skærpet kriminalitetskrav til anden aflytning (rumaflytning), men alene det almindelige kriminalitetskrav i § 781, stk. 1, nr. 3. I lovforslagets almindelige bemærkninger anføres bl.a. (Folketingstidende 1984-85, tillæg A, sp. 2972):

”Justitsministeriet kan tiltræde udvalgets synspunkter vedrørende udformningen af kriminalitetskravet. Et almindeligt strafferammekriterium på 6 års fængsel vil efter justitsministeriets opfattelse falde godt i tråd med den lovtekniske fremgangsmåde ved udformningen af straffebestemmelser, som er anvendt i straffelovens § 191 om handel med narkotika, og blev anvendt ved revision af straffelovens bestemmelser om voldtægt, røveri og brandstiftelse i 1981 (lov nr. 256 af 27. maj 1981). Der må også lægges vægt på, at § 762, stk. 2, om retshåndhævelsesarrest ligeledes anvender en 6-års grænse, og på, at en 6-års grænse er nødvendig, for at telefonaflytning m.v. kan anvendes ved mistanke om overtrædelse af straffelovens § 191, stk. 1,1. pkt., om handel med narkotika.

Justitsministeriet kan også tiltræde, at der ved siden af dette almindelige strafferammekriterium bør ske en opregning af andre forbrydelser, hvor telefonaflytning m.v. bør kunne finde sted, og justitsministeriet kan i den forbindelse tiltræde udvalgets nærmere synspunkter og forslag herom. Da anklagemyndigheden har peget på, at der også ved de meget grove skatte- og toldsager kan være behov for at foretage telefonaflytning, har justitsministeriet i opregningen fulgt flertalsforslaget og medtaget straffelovens § 289.”

Bestemmelsen, der nu er i retsplejelovens § 781, stk. 5, blev foreslået af Folketingets Retsudvalg som en ny § 781, stk. 4, mellem 2. og 3. behandlingen af lovforslaget i Folketinget, jf. tillægsbetænkning af 29. maj 1985. I tillægsbetænkningen fremgår om baggrunden for bestemmelsen bl.a. (Folketingstidende 1984-85, tillæg B, sp. 2227):

”Efter udvalgets opfattelse er indgreb i meddelelseshemmeligheden i form af rumaflytning betydelig alvorligere end andre indgreb i meddelelseshemmeligheden. Udvalget ønsker derfor denne form for indgreb begrænset til forbrydelser, som har medført, eller som kan medføre fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, herunder forhold omfattet af straffelovens § 191.”

Lovforslaget byggede på Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984 om politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden og anvendelse af agenter. Af betænkningens s. 95 fremgår bl.a.:

”Udvalget har fremdeles overvejet, om der er anledning til at give adgang til telefonaflytning m.v. i *grove tyverisager*, for hvilke strafferammen i *straffelovens § 286, stk. 1*, ved lov nr. 239 af 1. juni 1982 blev sænket fra fængsel i 6 år til fængsel i 4 år. Det er udvalgets opfattelse, at indgreb i meddelelseshemmeligheden kun meget sjældent vil være et egnet efterforskningsmiddel i disse sager, hvor der heller ikke i dag er adgang til telefonaflytning. (Derimod kan telefonaflytning være egnet til at afsløre hælericentraler, men her er strafferammen i straffelovens § 286, stk. 3, fængsel i 6 år, således at der efter lovudkastets almindelige kriminalitetskrav vil være adgang til telefonaflytning). På denne baggrund samt i øvrigt under henvisning til den i lovudkastets § 781, stk. 3, foreslåede regel om brevåbning og brevstandsning med henblik på konfiskation m.v., jfr. neden-

for, stiller udvalget ikke forslag om, at der indføres adgang til indgreb i meddelelseshemmeligheden ved mistanke om groft tyveri.”

Ved lov nr. 411 af 10. juni 1997 om ændring af bl.a. retsplejeloven blev lovens § 781, stk. 1, nr. 3, ændret, således at det – på trods af en strafferamme på (dengang) kun 4 år – blev muligt at foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden også ved efterforskning af sager om tyveri af særligt grov beskaffenhed (straffelovens § 286, stk. 1, jf. § 276). Af de almindelige bemærkninger til lovforslaget fremgår bl.a. (Folketingstidende 1996-97, tillæg A, lovforslag nr. L 98 af 28. november 1996, s. 2482-2485):

”3. *Telefonaflytning i sager om grov vold, forsætlig farefremkaldelse og grove tyverier*

3.1. Gældende ret

Reglerne om politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden, dvs. telefonaflytning, anden aflytning, teleoplysning, brevåbning og -standsning, findes i retsplejelovens kapitel 71.

...

Betingelserne for at foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden er fastsat i retsplejelovens § 781. Efter stk. 1, nr. 1, må indgrebet kun foretages, såfremt der er bestemte grunde til at antage, at der på den pågældende måde gives meddelelser eller foretages forsendelser til og fra en mistænkt (mistankekravet). Herudover kræves efter stk. 1, nr. 2, at indgrebet må antages at være af afgørende betydning for efterforskningen (indikationskravet). Endvidere kræves efter § 781, stk. 1, nr. 3, som udgangspunkt, at efterforskningen angår en lovovertrædelse, der efter loven kan straffes med fængsel i 6 år eller derover (kriminalitetskravet).

Der gælder dog visse undtagelser fra kriminalitetskravet. Således er det i § 781, stk. 1, nr. 3, fastsat, at der – uanset at strafferammen er mindre end 6 år – kan foretages indgreb i meddelelseshemmeligheden i forbindelse med efterforskningen af forsætlige overtrædelser af straffelovens kapitel 12 eller 13 (om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder). Endvidere omfatter denne bestemmelse en række andre overtrædelser af straffeloven, herunder f.eks. § 266 om trusler, som har en strafferamme på indtil 2 års fængsel, og § 281 om afpresning, som har en strafferamme på 1 1/2 års fængsel – under skærpende omstændigheder dog indtil 6 års fængsel.

...

Der er *ikke* adgang til at foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden ved *tyveri* (straffelovens § 276), selv om tyveriet er af *særlig grov beskaffenhed*, jf. straffelovens § 286, stk. 1, som har en strafferamme på fængsel indtil 4 år.

Om baggrunden herfor anføres i Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984 om politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden og anvendelse af agenter, der ligger til

grund for de nugældende regler, at det er udvalgets opfattelse, at indgreb i meddelelseshemmeligheden kun meget sjældent vil være et egnet efterforskningsmiddel i disse sager.

...

3.3. Justitsministeriets overvejelser

Justitsministeriet kan tilslutte sig det principielle synspunkt, som både af Strafferetsplejeudvalget og Folketinget blev lagt til grund ved udformningen af de nugældende regler om indgreb i meddelelseshemmeligheden, og hvorefter der generelt bør sættes snævre grænser for politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden.

Reglerne om politiets efterforskningsmidler må imidlertid også ses i lyset af de samfundsmæssige forhold og den udvikling, som sker med hensyn til kriminalitetens karakter.

Der må derfor – når nye kriminalitetsformer og omfanget af disse giver anledning til det – foretages en afvejning mellem på den ene side den ulempe eller skade, som indgrebet er forbundet med for den, der udsættes for indgrebet, og på den anden side den betydning, indgrebet har som middel til opklaring og bekæmpelse af kriminalitet, og kriminalitetens art og grovhed.

Ved denne afvejning indgår det således bl.a., om kriminaliteten har en karakter, som er egnet til at blive afdækket af politiet ved hjælp af indgreb i meddelelseshemmeligheden.

Det er Justitsministeriets opfattelse, at indgreb i meddelelseshemmeligheden i mange tilfælde vil være et relevant efterforskningsmiddel i forhold til kriminalitet, som er kendetegnet ved, at den begås af flere personer i forening.

Justitsministeriet finder på den baggrund, at der bør være adgang til indgreb i meddelelseshemmeligheden for kriminalitetsformer, der ofte begås af en flerhed af personer, i det omfang, der er tale om kriminalitet af en sådan alvorlig karakter, at sådanne indgreb er velbegrundede.

I handlingsplanen peges på grov vold (straffelovens § 245), forsætlig fareforvoldelse (straffelovens § 252) og tyveri af særlig grov beskaffenhed (straffelovens § 286, stk. 1, jf. § 276) som kriminalitet, hvor der bør være adgang til indgreb i meddelelseshemmeligheden.

...

Endelig har arbejdsgruppen foreslået, at der bliver adgang til indgreb i meddelelseshemmeligheden i sager om tyveri af særlig grov beskaffenhed efter *straffelovens § 286, stk. 1, jf. § 276*.

Efter denne bestemmelse straffes tyveri, der er af særlig grov beskaffenhed på grund af den måde, hvorpå det er udført, eller fordi det er udført af flere i forening eller under medtagelse af våben eller andet farligt redskab eller middel. Også tyverier, der anses for grove på grund af de stjalne genstandes betydelige værdi eller de forhold, under hvilke

de befandt sig, og tyverier, der er begået i større antal, kan være omfattet af bestemmelsen. Strafferammen er fængsel i 4 år.

Bestemmelsen omfatter således bl.a. professionelt udførte tyverier og tyverier, der retter sig mod særligt værdifulde genstande eller en flerhed af genstande, som tilsammen har stor værdi. I praksis vil tyverier, der omfatter værdier af en størrelsesorden på nogle hundrede tusinde kr. og derover, typisk blive henført under den forhøjede strafferamme i bestemmelsen.

Bestemmelsen vil således f.eks. kunne anvendes, hvis der stjæles våben til en meget høj samlet værdi. Det forudsættes endvidere, at § 286, stk. 1, kan anvendes, såfremt der er mistanke om tyveri af våben fra forsvarets våbenlagre, når våbnene befinder sig under særligt sikrede forhold, eller der er tale om professionelt tilrettelagte tyverier, uanset om våbnene ikke har en så høj værdi, at bestemmelsen finder anvendelse af denne grund.

Bestemmelsen vil endvidere kunne anvendes på de såkaldte rambuktyverier, som i de senere år er forekommet i stigende omfang. Betegnelsen rambuktyveri skyldes fremgangsmåden ved tyverierne, idet gerningsmændene kører en brugsstjålet bil igennem en forretningsfacade og tømmer forretningen for (udvalgte) varer. Herefter kører de bort fra stedet i en brugsstjålet bil, der er udvalgt efter motorkraft og dermed hurtighed. Over for eventuelle vidner og forfølgende politibiler anvendes i visse tilfælde pulverslukkere for at "blænde" disse. Rambuktyverierne er vanskelige at efterforske, bl.a. fordi det af hensyn til politiets og borgernes sikkerhed sjældent er muligt at standse gerningsmændene under flugten. Der er tale om nøje planlagte tyverier begået af en gruppe personer med farlige redskaber og med et stort udbytte til følge.

Som nævnt ovenfor under pkt. 3.1., var baggrunden for, at grove tyverier efter de nu gældende regler ikke kan efterforskes ved hjælp af telefonaflytning m.v., at Strafferetsplejeudvalget antog, at dette efterforskningsmiddel kun meget sjældent ville egne sig i disse sager.

Det er Justitsministeriets opfattelse, at der i dag forekommer – og også fremover vil forekomme – sager om grove tyverier, der har en sådan karakter, og som udføres af flere personer i forening, at det vil kunne være relevant at anvende indgreb i meddelelseshemmeligheden for at opklare sagen.

Det kan i den forbindelse også nævnes, at der er adgang til at foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden ved alle andre grove berigelsesforbrydelser, idet strafferammen for underslæb, bedrageri, databedrageri, mandatsvig og skyldnersvig af særlig grov beskaffenhed er fængsel i 8 år, jf. straffelovens § 286, stk. 2, og strafferammen for afpresning, åger og hæleri af tilsvarende grovhed er 6 år, jf. straffelovens § 286, stk. 3. Det er altså muligt f.eks. at efterforske hæleri ved hjælp af telefonaflytning m.v., mens det derimod ikke vil være muligt at anvende sådant indgreb i efterforskningen af sagen mod den, der har stjålet de pågældende genstande.

Endelig bemærkes, at der ikke i høringssvarene vedrørende handlingsplanen har været bemærkninger til dette forslag.

Det foreslås derfor, at der bliver adgang til at foretage indgreb i meddelelshemmeligheden i sådanne sager.

Det bemærkes i øvrigt, at de almindelige krav om mistankens styrke, indikationskrav, proportionalitetskrav og krav om retskendelse og forsvarerbeskikkelse selvfølgelig også gælder i disse sager. Det indebærer bl.a., at indgreb i meddelelshemmeligheden kun kan finde sted, hvis det er af afgørende betydning for efterforskningen.”

Observation

I retsplejelovens § 791 a om observation hedder det bl.a.:

”Stk. 3. Observation af personer, der befinder sig i en bolig eller andre husrum, ved hjælp af fjernbetjent eller automatisk virkende tv-kamera, fotografiapparat eller lignende apparat eller ved hjælp af apparat, der anvendes i boligen eller husrummet, må dog kun foretages, såfremt

- 1) der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen kan opnås ved indgrebet,
- 2) indgrebet må antages at være af afgørende betydning for efterforskningen,
- 3) efterforskningen angår en lovovertrædelse, der efter loven kan straffes med fængsel i 6 år eller derover, en forsætlig overtrædelse af straffelovens kapitler 12 eller 13 eller en overtrædelse af straffelovens §§ 124, stk. 2, 125, 127, stk. 1, 193, stk. 1, 266 eller 281 eller en overtrædelse af udlændingelovens § 59, stk. 8, nr. 1-5, og
- 4) efterforskningen vedrører en lovovertrædelse, som har medført eller som kan medføre fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier.”

Bestemmelsen blev indført ved lov nr. 229 af 21. april 1999 om ændring af retsplejeloven. I lovforslagets almindelige bemærkninger anføres bl.a. (Folketingstidende 1998-99, tillæg A, lovforslag nr. L 41 af 8. oktober 1998, s. 862-863 og 866-867):

”6.2. Strafferetsplejeudvalgets forslag

...

6.2.1.2. Kriminalitets- og indikationskrav

Indgreb i meddelelshemmeligheden er et straffeprocessuelt tvangsindgreb, hvis anvendelse efter gældende ret er undergivet meget snævre grænser, jf. retsplejelovens § 781. Udvalget finder, at observation i den nævnte særlig kvalificerede form af personer, der befinder sig i en bolig eller andre husrum, ved hjælp af optiske apparater, der anvendes i boligen eller husrummet, eller ved hjælp af fjernbetjent eller automatisk virkende apparat, er en foranstaltning af lige så intens og indgribende karakter som indgreb i meddelelshemmeligheden. Betingelserne for iværksættelse af sådan observation bør

derfor ligge på niveau med betingelserne for indgreb i meddelelseshemmeligheden. Dette gælder både med hensyn til spørgsmålet om kriminalitetskrav, hvor der derfor bør fastsættes krav om en strafferamme på 6 år eller derover, eller at lovovertrædelsen angår særlig kvalificerede overtrædelser af straffeloven. ...

Samtidig foreslås det, at efterforskningen skal vedrøre en lovovertrædelse, som har medført eller som kan medføre fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier. Denne betingelse svarer til bestemmelsen om rumaflytning i retsplejelovens § 781, stk. 5, der blev indsat under Folketingets behandling af spørgsmålet om regulering af indgreb i meddelelseshemmeligheden, jf. Folketingstidende 1984-85, tillæg B, sp. 2227.

...

6.3. Justitsministeriets overvejelser

...

Justitsministeriet har dog foretaget en mindre konsekvensændring i udvalgets udkast til bestemmelsen om observation. Ændringen består i en tilføjelse til den opregning af lovovertrædelser (jf. § 791 a, stk. 3, nr. 3), der – hvis de øvrige betingelser er opfyldt – kan begrunde de *særlig kvalificerede former for observation*.

Udvalget har fundet, at betingelserne for iværksættelse af denne form for observation bør ligge på niveau med betingelserne efter retsplejelovens § 781, stk. 1, for indgreb i meddelelseshemmeligheden, da indgrebene er sammenlignelige både med hensyn til beskyttelsesinteressen og udførelsesmåden. I § 791 a, stk. 3, nr. 3, har udvalget foreslået en bestemmelse, der – for så vidt angår lovovertrædelsernes karakter – har samme ordlyd som retsplejelovens § 781, stk. 1, havde, da betænkningen blev afgivet.

Efter afgivelsen af Strafferetsplejeudvalgets betænkning er retsplejelovens regler om indgreb i meddelelseshemmeligheden imidlertid blevet ændret ved lov nr. 411 af 10. juni 1997. Ved denne ændring er det blevet muligt at foretage indgreb i meddelelseshemmeligheden ved efterforskning af sager om tyveri af særlig grov beskaffenhed (straffelovens § 286, stk. 1), legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter (straffelovens § 245), forsætlig fareforvoldelse (straffelovens § 252, stk. 1), og udlændingelovens § 59, stk. 3 (menneskesmugling), uanset at overtrædelse af disse bestemmelser ikke kan straffes med fængsel i 6 år eller derover.

Justitsministeriet er enig i, at betingelserne for iværksættelse af den særligt kvalificerede observation bør ligge på niveau med betingelserne efter retsplejelovens § 781, stk. 1, for indgreb i meddelelseshemmeligheden. Justitsministeriet foreslår derfor, at reglerne om observation udformes således, at der fortsat er overensstemmelse mellem kravene til kriminaliteten i forbindelse med indgreb i meddelelseshemmeligheden og de særlig kvalificerede former for observation.”

Lovforslaget byggede på Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1298/1995 om bl.a. observation. Betænkningen indeholder ikke nærmere anvisninger om forståelsen af begrebet ”betydelige samfundsværdier”.

Anbringender

Advokat Henrik Hougaard har anført navnlig, at politiet ikke bør få tilladelse til af foretage rumaflytning eller observation i medfør af retsplejelovens § 781, stk. 5, og § 791 a, stk. 3, nr. 4. Bestemmelserne tager ikke sigte på indbrud i private virksomheder, og betingelsen om, at forbrydelsen kan medføre fare for ”betydelige samfundsværdier”, er derfor ikke opfyldt.

Af forarbejderne til retsplejelovens § 781 fremgår, at beskyttelseshensynet til samfundet særligt tager sigte på narkotikakriminalitet efter straffelovens § 191 samt grove skatte- og toldsager. Der er ikke holdepunkter i hverken ordlyden eller forarbejderne for, at forholdet i denne sag, der ikke har samme grove og samfundsskadelige virkning, skulle kunne sidestilles med en grov skatte- eller toldsag. Set i et samfundsmæssigt perspektiv er der væsentlig forskel på unddragelse fra det offentlige og indbrud i private virksomheder.

Af forarbejderne til den dagældende § 750 a i retsplejeloven vedrørende politiets telefonaflytning uden forudgående retskendelse fremgår om begrebet ”betydelige samfundsværdier” endvidere, at det som udgangspunkt må forstås i overensstemmelse med begrebet i straffelovens § 141. Af litteraturen fremgår, at forbrydelser, der medfører omfattende økonomiske tab, ikke kan anses for omfattet af begrebet ”betydelige samfundsværdier” i straffelovens § 141.

Det har altså ikke været hensigten med retsplejelovens § 781, stk. 5, at bestemmelsen skal fungere som hjemmel til aflytning ved et bredt spekter af straffelovsovertrædelser, men alene ved de i straffelovens § 141 nævnte, ved narkotikakriminalitet omfattet af straffelovens § 191 og i grove skatte- og toldsager. Dette er også i overensstemmelse med den naturlige forståelse af begrebet, da der netop skal være tale om ”betydelige” samfundsværdier. Enhver straffelovsovertrædelse har i sagens natur et anstødeligt præg set i et samfundsmæssigt perspektiv, men uanset at der er tale om lovovertrædelser for et millionbeløb, må det have in mente, at der ikke fra lovgivers side har været intentioner om at lade indbrud mod private virksomheder være omfattet af retsplejelovens § 781, stk. 5.

Den omstændighed, at et tyveri på grund af det stjålnes værdi henføres under straffelovens § 276, jf. § 286, stk. 1, kan ikke i sig selv begrunde, at der er tale om ”betydelige samfundsværdier”, jf. UfR 2008.1094 V og UfR 2013.2829 V.

Det følger af forarbejderne til retsplejelovens § 791 a, stk. 3, nr. 4, om politiets adgang til at foretage observation, at betingelsen om ”betydelige samfundsværdier” i denne bestemmelse svarer til betingelsen i § 781, stk. 5.

Anklagemyndigheden har anført navnlig, at der ved tilblivelsen af retsplejelovens § 781, stk. 5 – som også forarbejderne til lovens § 791 a, stk. 3, nr. 4, henviser til – ikke blev givet nærmere anvisninger til forståelsen af rækkevidden af begrebet ”betydelige samfundsværdier”. Der synes heller ikke i hidtidig retspraksis at være skabt en præcis afklaring af bestemmelsens anvendelsesområde eller undergrænsen herfor.

Begrebet ”betydelige samfundsværdier” anvendes – foruden i retsplejelovens § 781 og § 791 a – navnlig også i straffelovens § 141. I forarbejderne til denne bestemmelse er begrebet imidlertid ikke defineret klart og udtømmende, og der er også meget sparsom retspraksis, der belyser anvendelsesområdet. Det synes derfor ikke ganske klart, om en person, som har konkret viden om forestående berigelseskriminalitet med betydeligt udbytte, ikke under nogen omstændigheder vil kunne straffes for overtrædelse af straffelovens § 141.

Anvendelsesområdet for rumaflytning og observation ved hjælp af video kan ikke anses for i ethvert tilfælde at være begrænset til kriminalitet, hvor der efter straffelovens § 141 består en strafbelagt handlepligt for den, der er vidende om, at sådan kriminalitet tilsigtes begået. Kriterierne i retsplejelovens § 781, stk. 5, er eksempelvis opfyldt ved kriminalitet, som er strafbelagt efter straffelovens § 191, mens viden om sådan kriminalitet ikke er omfattet af det strafbare område i straffelovens § 141.

Overordnet set bør der nok også udvises forsigtighed med uden videre at sammenholde bestemmelser i retsplejeloven og i straffeloven, idet bestemmelserne har forskellige beskyttelsesinteresser. Straffelovens § 141 indebærer således en strafbelagt handlepligt for en i øvrigt ikke kriminel borger med henblik på at forhindre fremtidig, planlagt kriminalitet begået af andre. Retsplejelovens bestemmelser om tvangsindgreb sigter derimod i praksis ofte på opklaring af allerede begået kriminalitet med henblik på at skaffe bevis mod gerningsmanden.

Spørgsmålet, om der er fare for ”betydelige samfundsværdier”, må herefter i stedet afgøres ud fra en selvstændig vurdering af indholdet af det pågældende udtryk og i praksis efter en konkret, samlet afvejning af hensynene til kriminalitetens karakter og omfang over for hensynene til indgrebenes betydning for de personer, som indgrebene er rettet imod.

Dette understøttes også af betænkning nr. 1023/1984, hvorefter der bl.a. må foretages en afvejning af beskyttelsesinteresserne og alvoren af henholdsvis de pågældende tvangsindgreb og den kriminalitet, som efterforskningen angår, bl.a. ved sammenholdelse af strafferammerne for de konkrete forhold. Det må tillige tages i betragtning, at organiseret, professionelt udført berigelseskriminalitet kan være bevismæssigt svært at opklare, og at traditionelle efterforskningsmetoder sjældent rækker til at afdække de medvirkende. Uden klare tilkendegivelser af det modsatte kan det ikke tænkes at være hensigten, at retsplejelovens muligheder for tvangsindgreb ikke skal kunne tage højde for nye kriminalitetsformer, som er sammenlignelige med kendte.

På mange måder kan grov berigelseskriminalitet efter straffelovens § 286 således sammenlignes med f.eks. grov narkotikakriminalitet efter straffelovens § 191. Der bør derfor i videst muligt omfang være ens efterforskningsmuligheder til rådighed, og der synes ikke ud fra lovens ordlyd at kunne argumenteres for, at dette ikke skal være muligt.

Sprogligt anvendes begrebet ”samfundet” ofte ikke synonymt med ”staten”, men som en fællesbetegnelse for sociale, økonomiske og kulturelle relationer mellem landets indbyggere. Begrebet ”betydelige samfundsværdier” synes under disse omstændigheder at kunne omskrives til ”værdier, der har betydning for en gruppe indbyggere i landet”. ”Betydelige samfundsværdier” synes derfor på den ene side at have en videregående beskyttelsesinteresse end blot beskyttelsen af enkelte privatpersoners værdier isoleret set. På den anden side synes begrebet imidlertid ikke at kunne isoleres til tilfælde, hvor en forbrydelse alene har betydning for f.eks. indtægterne hos staten, regionerne og/eller kommunerne.

Et enkeltstående indbrudstyveri hos en privat borger, f.eks. et pengeskabstyveri, hvor der er formodning for store værdier, vil under disse omstændigheder som udgangspunkt næppe kunne anses for at indebære fare for ”betydelige samfundsværdier”. Derimod vil et enkeltstående, professionelt udført indbrudstyveri i f.eks. en værdipapircentral eller et bankboksrum med

betydeligt udbytte kunne medføre tab for en række fysiske eller juridiske personer og må derfor anses for at indebære fare for ”betydelige samfundsværdier”. Det samme må være tilfældet ved bl.a. professionelle, organiserede serieindbrudstyverier, f.eks. mange indbrud i privat beboelse med tab for mange personer i samfundet, en serie af indbrud i privat beboelse rettet mod særligt værdifulde genstande eller en serie af indbrud i virksomheder rettet mod f.eks. bestemte varetyper, der dermed undtages fra normal omsætning i samfundet. I de nævnte tilfælde lider ”samfundet” betydelige værditab, enten direkte ved at flere fysiske og juridiske personer påvirkes eller indirekte i form af betydelige tab og skader, der skal dækkes via forsikringer og derigennem kommer alle forsikringstagere til skade.

I den konkrete sag er der – foruden meget betydelige økonomiske værdier – tale om omfattende tyverier af bl.a. cigaretter, der er pålagt ikke uvæsentlige afgifter, som det offentlige dermed risikerer at blive unddraget, hvis cigaretterne ikke omsættes i den almindelige detailhandel. Også under disse omstændigheder kan samfundet – i form af samfundsøkonomien – siges at lide betydelige tab som afledt konsekvens af tyverierne.

En sproglig forståelse af begrebet ”betydelige samfundsværdier” fører altså til, at der må foretages en konkret vurdering af, om den enkelte sag har et omfang (i værdier eller i antallet af forurettede), der gør sagen ”betydelig” for ”samfundet”.

Retspraksis understøtter, at der i den enkelte sag må foretages en konkret helhedsvurdering af ikke mindst kriminalitetens karakter i forhold til det ønskede tvangsindgreb, jf. UfR 2009.1099 Ø og Vestre Landsrets utrykte kendelse 30. oktober 2015. Det synes derimod uklart, om UfR 2013.2829 V beror på en konkret vurdering af kriminaliteten i sagen eller på en generel vurdering af, om organiseret indbrudstyveri kan begrunde rumaflytning. Retspraksis synes at underbygge, at det ved afgørelsen navnlig kan indgå, om kriminaliteten er af enkeltstående, mindre alvorlig karakter eller rettet mod den samme forurettede, eller om der er tale om grov eller omfattende kriminalitet rettet mod flere borgere og virksomheder. Det vil efter retspraksis endvidere kunne indgå, om kriminaliteten har betydning for samfundet som helhed, herunder om det offentlige vil kunne påføres udgifter eller gå glip af skatter og afgifter.

I denne sag er der mistanke om professionelt udførte, organiserede tyverier rettet mod flere virksomheder med meget betydeligt udbytte til følge. Sagen adskiller sig dermed fra TfK 2008.411 V og UfR 2008.1094 V. Der er herudover tale om omfattende tyverier af bl.a. cigaretter, der er pålagt ikke uvæsentlige afgifter, som det offentlige dermed risikerer at blive unddraget, hvis cigaretterne ikke omsættes i den almindelige detailhandel. Sagen har dermed fællestræk med UfR 2006.381 Ø og UfR 2017.1698 Ø. Den kriminalitet, som mistanken angår, er efter en konkret vurdering i forhold til det stjåltes værdi rettet mod betydelige værdier og mod samfundet, dels i form af de ramte virksomheder, dels i form af samfundets afgiftsindtægter. Sammenholdt med karakteren og grovheden af den kriminalitet, der i øvrigt kan give grundlag for anden aflytning og observation ved hjælp af video, er betingelserne for at foretage disse indgreb opfyldt, jf. retsplejelovens § 781, stk. 5, og § 791 a, stk. 3, nr. 4.

Højesterets begrundelse og resultat

Sagen angår anmodninger fra anklagemyndigheden om tilladelse til fortsat at foretage observation ved hjælp af tekniske hjælpemidler (video) af personer på to adresser i Aarhus tilhørende T, jf. retsplejelovens § 791 a, stk. 3, og tilladelse til ved hjælp af apparater at aflytte samtaler eller udtalelser (rumaflytning) i og ved tre køretøjer, der benyttes af T, og på og ved de samme to adresser i Aarhus, jf. retsplejelovens § 780, stk. 1, nr. 2. Anmodningerne blev fremsat som led i efterforskningen af en sag om indbrudstyveri af særligt grov beskaffenhed i en række private virksomheder, jf. straffelovens § 286, stk. 1, jf. § 276.

Spørgsmålet er, om efterforskningen angår mistanke om forbrydelser, som har medført eller som kan medføre fare for ”betydelige samfundsværdier”, hvilket er en betingelse for lovligheden af begge de omhandlede indgreb, jf. retsplejelovens § 781, stk. 5, og § 791 a, stk. 3, nr. 4. Parterne er enige om, at de øvrige betingelser for at kunne foretage indgrebene, er opfyldt.

Indgrebsadvokat Henrik Hougaard har anført navnlig, at bestemmelserne ikke tager sigte på indbrud i private virksomheder, og at betingelsen om, at forbrydelsen kan medføre fare for ”betydelige samfundsværdier”, derfor ikke er opfyldt.

Højesteret finder, at der efter forarbejderne til retsplejelovens § 781, stk. 5, og § 791 a, stk. 3, ikke er grundlag for at antage, at sager om grove tyverier i private virksomheder ikke kan være omfattet af adgangen til at foretage aflytning efter § 780, stk. 1, nr. 2, eller observation efter

§ 791 a, stk. 3. Kravet om, at der skal være tale om ”betydelige samfundsværdier”, afskærer således ikke anvendelse af reglerne om rumaflytning og observation i sådanne sager.

Højesteret finder, at spørgsmålet, om der i en konkret sag om tyveri af grov beskaffenhed er fare for ”betydelige samfundsværdier”, må afgøres ud fra en samlet afvejning af kriminalitetens karakter og omfang over for hensynene til indgrebenes betydning for de personer, som indgrebene er rettet imod.

I den foreliggende sag er der mistanke om mindst syv organiserede indbrudstyverier fra forskellige centrallagre beliggende i Jylland. Indbrudstyverierne, som er begået over en periode på ca. 3 måneder, er efter det oplyste professionelt udført af flere personer i forening og med ensartet fremgangsmåde i form af taggennembrydning og kostervalg i form af cigaretter eller elektronik. Udbyttet fra tyverierne er meget betydeligt. Uanset den alvorlige karakter af de omhandlede indgreb tiltræder Højesteret under disse omstændigheder, at anmodningerne om tilladelse til observation og rumaflytning er taget til følge efter retsplejelovens § 791 a, stk. 3, og § 781, stk. 1, og 5, jf. § 780, stk. 1, nr. 2.

Højesteret stadfæster herefter landsrettens kendelse.

Thi bestemmes:

Landsrettens kendelse stadfæstes.